

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Eduskunta

4.6.2020

Valtionvarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asiantuntijalausunto; jaoston kokous 5.6.2020

Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2020 neljänneksi lisätalousarvioksi

Hallituksen esitys vuoden 2020 neljänneksi lisätalousarvioksi sisältää opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalle määrärahalisäyksiä yhteensä lähes 550 milj. euroa. Lisäyksiä esitetään erityisesti koronaepidemiasta aiheutuneiden kielteisten vaikutusten lieventämiseen lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi sekä talouden elvytystoimenpiteisiin. Osaamistason vahvistamisen, tutkimuksen ja innovoinnin edistämiseen kohdistettavat lisäykset ovat tärkeitä Suomen talouden tulevan suorituskyvyn vahvistamiseksi.

Jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittäminen

Työikäisten nopeavaikutteisiin osaamisen kehittämistoimiin ja jatkuvan oppimisen digitaalisen palvelukokonaisuuden suunnitteluun ehdotetaan lisärahoitusta noin 20 milj. euroa.

Suomen malli

Osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin pakettia ehdotetaan myös 10 milj. euroa Suomen mallin harrastamisen pilotointiin. Mallin tavoitteena on tuoda maksuttomia harrastusmahdollisuuksia koulujen iltapäiviin.

Kirkollisasiat

Evankelis-luterilaisten ja ortodoksisten seurakuntien diakoniatoinnin tukemiseen ehdotetaan 4,5 milj. euroa, jolla tuetaan seurakuntien diakoniatyötä poikkeusolojen aikana ja yhteiskunnan toipuessa kriisistä.

Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, vapaa sivistystyö

Esi- ja perusopetukseen esitetään 70 000 000 euroa valtionavustusten maksamiseen esi- ja perusopetuksen oppilaiden ja heidän oppimisensa tukemiseen koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi ja 14 000 000 euroa valtionavustuksina varhaiskasvatuksessa olevien lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen ja varhaiskasvatuksen digitoimintakulttuurin kehittämiseen koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi. Avustusten tavoitteena on varmistaa, että varhaiskasvatuksessa ja kouluissa olisi edellytykset tukea heikommassa asemassa olevien lasten ja oppilaiden oppimista poikkeusoloista johtuen.

Lisäksi esitetään 4 600 000 euron valtionavustusta maksutulomenetysten korvaamiseen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjille sekä 21 550 000 euroa koronavirustilanteesta johtuvaan opiskelumaksujen ja maksullisen palvelutoiminnan tuottojen menetysten korvaamiseen vapaassa sivistystyössä.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetukseen esitetään 9,9 milj. euron lisärahoitusta korvaamaan oppilasmaksutulojen palautuksista sekä varainhankinnan keskeytymisestä aiheutuvista tulonmenetyksiä.

Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus

Ammatilliseen koulutukseen ehdotetaan 30 milj. euroa koulutuksensa keskeyttäneiden tai keskeyttämisuhan alla olevien opiskelijoiden opiskelun ohjaukseen sekä valmistumassa olevien opiskelijoiden opinto-ohjaukseen ja näyttöjen mahdollistamiseen.

Koronavirusepidemian johdosta aiheutuvat opiskelijoiden tarpeet ovat hyvin yksilöllisiä ja moninaisia. Kaikilla opiskelijoilla ei ole riittäviä valmiuksia etäopiskeluun, eikä erityisen tuen tarpeisiin ole voitu vastata yhtä monipuolisesti kuin normaalitilanteessa. Myös eri koulutusaloilla tilanteet ovat olleet erilaisia. Osalla opiskelijoista opiskelu koulutus- tai oppisopimuksella on keskeytynyt joko turvallisuuteen tai yrityksen tuotannollisiin tai taloudellisiin tilanteisiin liittyvien syiden johdosta. Erityisesti lisäpanostusta tarvitaan keskeyttäneiden tai keskeyttämisaarassa olevien opiskelijoiden ohjaukseen ja tukeen moniammatillisena yhteistyönä. Tällöin tarvitaan opiskelijoiden henkilökohtaisten osaamisen kehittämissuunnitelmien päivittämistä, mahdollisesti osaamista täydentävien koulutusten suunnittelua sekä uusien koulutus- ja oppisopimuspaikkojen etsimistä. Rästiin jääneiden osaamisen näyttöjen mahdollistaminen joko työpaikoilla tai tarvittaessa oppilaitoksen oppimisympäristöissä edellyttää erityisjärjestelyjä ja tiivistä yhteistyötä työelämän kanssa.

Koronavirustilanteen jälkihoitoon tarkoitettu lisärahoitus käytetään kuluvan vuoden aikana tarvittaviin akuutteihin korjaaviin toimiin ja toiminnan normalisoimiseen.

Lukiokoulutukseen ehdotetaan 17 milj. euroa lukio-opiskelijoiden opintojen kertaamiseen ja tukitoimenpiteisiin.

Lukiokoulutuksessa oli varsin hyvät mahdollisuudet järjestää etäopetus ja ohjaus vaihtoehtoisin tavoin johtuen muun muassa suhteellisen hyvästä laitekannasta ja olemassa olevasta digitaalisesta oppimateriaalista. Siitä huolimatta lähiopetuksen puuttuminen aiheutti kuitenkin haasteita osaamisen tavanomaiselle kehitykselle. Erityisesti opiskelijat, joilla on ollut oppimisvaikeuksia tai elämänhallinnan haasteita ovat olleet muita heikommassa asemassa tilanteessa, jossa opettajalta saatava oppimisen tuen järjestäminen on toteutunut etänä ja voinut olla laadultaan tavanomaisesta poikkeavaa. Lisäksi monissa oppiaineissa kuten erityisesti taito- ja taideaineissa, matemaattis- luonnontieteellisissä aineissa ja kielissä osaamistavoitteiden saavuttaminen etä- ja itseopiskeluna on ollut haasteellista, mikä näkyy osalla opiskelijoista puutteellisena osaamisena.

Lähiopetuksen puuttuminen keväällä 2020 koronavirustilanteen aiheuttaman poikkeuksellisen tilanteen vuoksi tulee lisäämään opiskelijoiden tarvetta kerrata opintoja syksyllä 2020. Opiskelijat tulevat tarvitsemaan opetuksen lisäksi myös enemmän tukea opintojensa suunnitteluun. Lukiokoulutuksen järjestäjien tulee myös yhteistyössä opiskeluhoollon ja opiskelijaterveydenhuollon kanssa lisätä ohjausta ja tukea erityisesti niille nuorille, joilla on ennalta ongelmia jaksamisen ja mielenterveyden kanssa tai jotka ovat muuten heikoimmassa asemassa. Koronavirustilanteen jälkihoitoon tarkoitettu lisärahoitus opintojen kertaamiseen ja tukitoimenpiteisiin myönnettäisiin lukiokoulutuksen järjestäjille syksyllä valtionavustuksina järjestäjien esittämien tarpeiden perusteella.

Lähihoitajien koulutuksen lisäämiseen ehdotetaan 16,5 milj. euroa. Hallituksen esityksessä on arvioitu, että hoivahenkilöstön mitoituksen muutoksen johdosta tulee kouluttaa noin 5 000 uutta lähihoitajaa. Kouluttaminen tapahtuisi viiden vuoden aikajänteellä, mikä tarkoittaa, että sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa järjestäville koulutuksen järjestäjille tulee lisätä opiskelijavuosia tarkoitukseen noin 1 700 kuluvalle vuodelle, 3 300 vuodelle 2021, 5 000 vuodelle 2022, 3 300 vuodelle 2023 ja 1 700 vuodelle 2024. Pieni osa myöhempien vuosien lisäyksistä voidaan toteuttaa koulutustarjontaa uudelleen kohdentamalla.

Kuluvalle vuodelle lisättävät opiskelijavuodet asetetaan hakuun heti eduskunnan hyväksyttyä lisätalousarvion ja myönnetään syyskauden alussa tehtävällä lisäsuoritepäätöksellä, jolloin koulutukset saadaan käynnistymään mahdollisimman nopeasti.

Korkeakouluopetus ja tutkimus

Pidemmän aikavälin työllisyyden tukemiseksi korkeakoulujen aloituspaikkojen kertaluonteiseen lisäykseen ehdotetaan yhteensä 124 milj. euroa, jolla tavoitellaan 4 800 aloituspaikan lisäämistä. Avoimen korkeakoulukseen ehdotetaan 10 milj. euron lisäpanostuksia, joilla tuetaan avoimen opetuksen lisäämistä sekä mahdollistetaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville määräaikainen opintomaksuista vapauttaminen.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen ehdotetusta rahoituksesta kohdentuu 62 milj. euroa yliopistoille ja 62 milj. euroa ammattikorkeakouluille. Aloituspaikkojen alakohtaisessa kohdentamisessa huomioidaan 0,7-hoitajamitoitusesityksen edellyttämä sairaanhoitajien lisäkoulutustarve.

Lisäksi korkeakouluille ehdotetaan 6 milj. euroa opiskelijoiden tukemiseksi ja ohjauksen lisäämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa opintojen keskeyttämisen ja pitkittymisen ehkäisemiseksi. Myös ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön opiskeluterveydenhuoltoon ehdotetaan (STM:n hallinnonala) 5 milj. euroa korkeakouluopiskelijoiden opiskelijahyvinvoinnin tukemiseen.

Lisäksi osana tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tiekarttaa ehdotetaan Suomen Akatemialle yhteensä 81 milj. euroa kertaluonteisia lisävaltuuksia. Valtuuden lisäyksestä kohdentuu uuden joustavan kumppanuusmallin yhteistyöverkostojen tukeen 10 milj. euroa, uuteen lippulaiva-hakuun 25 milj. euroa, EuroHPC-ekosysteemin osaamisen vahvistamiseen 6 milj. euroa, tutkimuksen kansallisten infrastruktuurien vahvistamiseen 20 milj. euroa sekä kriisivalmiuteen ja huoltovarmuuteen liittyvään tieteelliseen tutkimukseen 20 milj. euroa.

Opintotuki

Korkeakoulujen aloittajapaikkalisäykset lisäävät opintotukimenoja ja nämä lisäykset otetaan tarvittaessa huomioon syksyn lisätalousarvioissa.

Kulttuuri ja taide

Kulttuurille ja taiteelle ehdotetaan lisäystä yhteensä 25,3 milj. euroa. Tästä yhteensä 24,2 milj. euroa on koronaepidemiasta aiheutuvia elvytystoimenpiteitä, joilla edistetään kulttuurin ja taiteen alan henkilöstön työllistymistä koronaepidemian aiheuttamassa vaikeassa tilanteessa. Lisäksi hankkeet edistävät myös muuta työllistymistä, erityisesti rakentamisen alalla.

Elvytystoimenpiteinä lisämäärärahaa ehdotetaan kesällä 2020 peruuntuvien tai ennakoitua pienempinä toteutuvien kulttuuritapahtumien tukemiseen 9,6 milj. euroa, kulttuuritilojen peruskorjauksiin ja rakentamiseen 3 milj. euroa, elokuvien ja draamasarjojen tukemiseen 5 milj. euroa sekä seuratalojen toiminnan elvytystoimiin 3 milj. euroa. Lisäksi Suomenlinnan toimitilojen ja kiinteistövarallisuuden perusparannuksiin ja kunnossapitoon ehdotetaan 1,08 milj. euroa.

Koronaepidemiasta aiheutuvia muita määrärahalisäyksiä ovat Museovirastolle osoitettu 1,7 milj. euron lisämääräraha korvaamaan tulojen menetystä ja tasapainottamaan viraston taloutta sekä kirjastoille osoitettu 800 000 euron avustusmääräraha, joka on tarkoitettu lapsille ja nuorille suunnatun elektronisen aineiston käyttölisenssien hankintaan.

Edellä todetusta koululaisten harrastustoiminnan Suomen mallin määrärahasta osa tulee kohdentumaan lasten kulttuuri- ja taideharrastuksiin.

Lisäksi lisätalousarvioesitykseen sisältyy

- Suomenlinnan hoitokunnalle 400 000 euroa Länsi-Mustasaarella sijaitsevan tieto-, turva- ja taloautomaattiverkkojen teknisen jakamon korjaamiseen sekä 280 000 euroa toimistotilan ja kokous- ja juhlatila Paarlastihuoneen kosteusvaurioiden ja haitta-aineita sisältävien rakenteiden korjauksiin.
- Näkövammaisten kirjastolle 240 000 euroa konesalin siirrosta aiheutuviin kertaluonteisiin kustannuksiin.
- Kansalliselle audiovisuaaliselle instituutille 100 000 euroa museoesineiden ja oheisaineistojen siirtoon olosuhdehallittuun varastotilaan.

Arkkitehtuuri- ja designmuseo

Hallituksen neljättä lisätalousarviota koskevan riihen pöytäkirjamerkinnän mukaan:

”Hallitus sitoutuu osallistumaan uuden perustettavan Arkkitehtuuri- ja designmuseon säätiön pääomittamiseen enintään 60 milj. eurolla. Valtion osallistumisen ehtona on ainakin 1) Helsingin kaupunki osallistuu säätiön pääomittamiseen vähintään valtion osuutta vastaavalla osuudella; 2) museorakennuksesta, museon vuokrasopimuksen sisällöstä sekä muista hankkeen toteuttamiseen ja museon ylläpitoon liittyvistä reunaehdoista (etenkin yksityisen rahoituksen osuus, arvonnäkökysymykset, rakentamiskustannuksiin liittyvistä riskeistä vastaaminen) päästään valtiota tyydyttävään sopimukseen.”

Tarkoitus on yhdessä Helsingin kaupungin, arkkitehtuurimuseon, designmuseon ja niitä ylläpitävien säätiöiden kanssa jatkaa uuden arkkitehtuuri- ja designmuseon valmistelutyötä. Hanketta koskevissa selvityksissä vuosina 2018 ja 2019 asetettiin tavoitteeksi uuden museon käyttöönotto vuonna 2025. Hankkeen edistyessä yksityiskohdat tulevat tarkentumaan.

Liikunta

Liikuntapaikkarakentamisen elvytyshankkeet

Lähtökohta

Liikuntapaikka-avustusten avulla voidaan lievittää rakennusteollisuutta ja rakentamista uhkaavaa taantumaa. Ennakkotietojen mukaan asuntorakentamisen vauhti on pandemian aikana hiipunut ja sen seurauksena työttömyys alalla kasvaa. Liikuntapaikkarakentaminen vaatii erityisosaamista ja hankkeet ovat usein työvoimavaltaisia. Ministeriö myönsi keväällä noin 28 miljoonaa tänä vuonna käynnistyviin ja jo käynnissä oleviin hankkeisiin. Avustamisen ulkopuolelle määrärahojen niukkuuden vuoksi jäi hankkeita, joiden avustamisella saataisiin nopeasti käyntiin työllistäviä rakennushankkeita työttömyysuhan alla oleviin kaupunkeihin ja kuntiin. Pienet lähiliikuntapaikat, jotka usein sijaitsevat koulujen ja päiväkotien yhteydessä tukisivat myös laajemmin kaikkia väestöryhmiä tavoittavaa toimintaa. Näillä myös kyettäisiin nopeasti tukemaan kuntia, jotka muuten joutuisivat lomauttamaan henkilöstöään.

Tavoite

Osa elvytyslisätalousarviosta avustettavista hankkeista on infrahankkeita, joissa rakentaminen suuntautuu ensisijaisesti maanrakennustyöhön. Osa hankkeista liittyy talonrakentamisen uudisrakentamiseen ja osa liikuntahallien peruskorjaukseen. Lisäksi elvytystoimina kohdistettaisiin määrärahoja pienemmille liikuntapaikkarakentamiskohteille. Liikuntasalit ovat laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen

perusliikuntapaikkoja ja näillä voidaan elvytyksen lisäksi tehokkaasti vaikuttaa suomalaisten liikkumistottumuksiin ja tällä tavoin kannustaa oman terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvat löytämään liikunnan ilon.

Nuorisotyö

Nuorisotyöhön esitetään 12 000 000 euroa nuorisotyön ja etsivän nuorisotyön vahvistamiseen kouluja ja oppilaitoksia tukien.

Koronakriisin aikana on herännyt huoli etäopetuksesta pudonneiden lapsista ja nuorista sekä niistä lapsista ja nuorista, jotka eri syistä tarvitsevat muita enemmän tukea. Määrärahan kautta pyritään tavoittamaan ja tunnistamaan tuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret, auttamaan heidät koulutukseen ja muihin palveluihin ja vahvistamaan heidän kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kouluviihtyvyyttä. Määräraha on tarkoitus jakaa valtionavustuksina.